

Kdo varoval, byl tu za ekoteroristu

Do úhrnu těch, kdo z revoluce nic moc neměli, patří české lesy. Transformovaná ekonomika pokračovala v komunistické zálibě masivního kácení a všudypřítomného smrku. „V Evropě se už v 90. letech začaly prosazovat ekologické tendence. Tady se pokračovalo v linii totalitního režimu,“ říká **Josef Fanta** (88), uznávaný ekolog lesa a krajiny.

ELIŠKA NOVÁ

LN V jakém stavu se nacházely české lesy po listopadu 89?

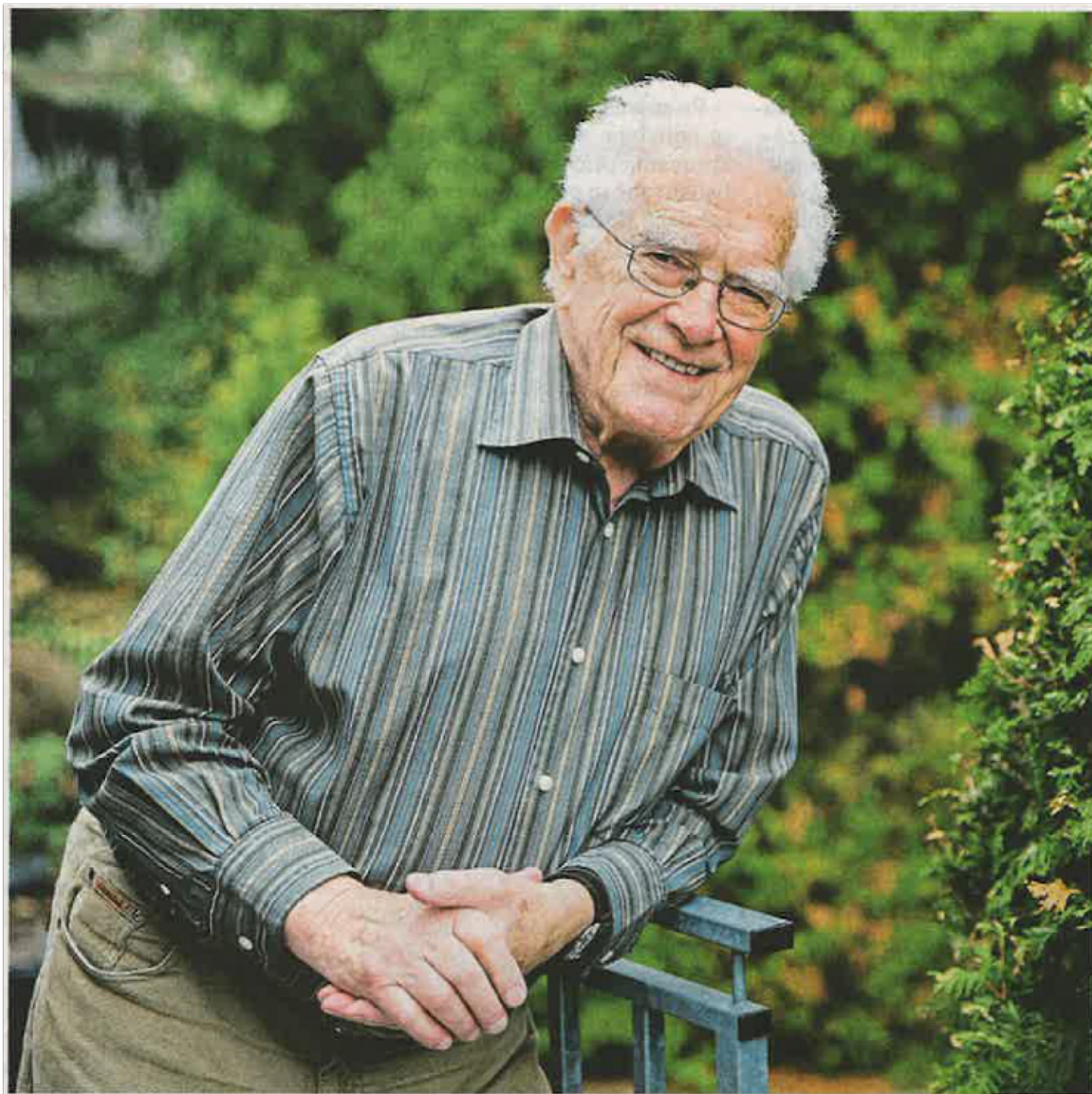
Dědictví totalitního systému je znát dodnes, i když už ne v tom smyslu, že by byly lesy odumřelé v důsledku kyselých depozic během imisní kalamity v sedmdesátých a osmdesátých letech. Nemohl jsem ani mluvit, když jsem to po revoluci viděl. Nafotil jsem to a ukazoval v Holandsku na přednáškách. V sále bylo ticho, že byste slyšela spadnout špendlík. Ředitel nizozemského Ústavu pro výzkum lesa a krajiny chtěl Česku pomoci, přijeli jsme sem a já ho protáhl celým severním pohraničím. Nic podobného ještě v životě neviděl.

LN Byl to důsledek zacházení komunistického režimu, nebo to byl stále důsledek hospodaření, který se nastavil už za Marie Terezie, tedy les zejména pro dřevo?

Byl to souběh obou faktorů. Organizované lesnictví existuje tři sta let. Už v roce 1713 navrhl saský horní hejtmán Hanns Carl von Carlowitz systematickou obnovu lesů. V sedmnáctém století bylo totiž dřevo nejdůležitější energetickou surovinou, byl tlak na spotřebu dřeva, který souvisel se vznikajícím průmyslem, těžbou hornin nebo velkou spotřebou dřeva jako paliva ve městech. A velice rychle se zjistilo, že nejvýhodnější jsou jehličnany, hlavně smrk a borovice, jež rychle rostou a dávají kvalitní, všestranně použitelné dříví, navíc malé stromky nežere zvěř. Totalitní režim z toho vytvořil hospodářský systém.

LN Jak vypadal?

V šedesátých letech prohlásil ministr lesů a dřevařského průmyslu, že nepotřebujeme přeměnu smrkových monokultur a ekologické hledisko k pěstování lesů, ale kubíky dřeva. Koncepce, se

Lesy dělají krajinu krásnější, je s nimi spojena spousta historických souvislostí. Už Karel IV. se zabýval tím, jak se mají u nás obhospodařovat lesy, říká Josef Fanta.

FOTO MAFRA - MICHAL ŠULA

kerou komunisté přišli, trvala celých čtyřicet let.

LN A jak to bylo v devadesátých letech, existovala nějaká vize, co by se mělo v lesích změnit?

Česká ekonomická reforma v devadesátých letech na tyto skutečnosti nevzala ohled. Pokračovala dál ve stejné linii jako za totalitního režimu a přivedla ekonomický přístup k lesnímu hospodářství k dokonalosti. Jinde v Evropě mezitím zaváděli přírodní bližší způsoby hospodaření – například ve Slovinsku už v sedmdesátých letech zakázali holoseče.

U nás se naproti tomu dál hospodařilo pasečným způsobem v monokulturách (vykácí se velká plocha, tedy paseka, a osadí se umělou výsadbou. Náchylnost na škůdce a klimatické vlivy je vyšší – pozn. red.). Ekologické přístupy nemohly u státních lesů prorazit. Uplatnily se ale v národních parcích. A po restitucích se našli někteří vlastníci lesů nebo obce, kteří ekologické přístupy k hospodaření v lesích zohlednili a začali hospodařit přírodě bližším způsobem.

LN Je to důvod, proč na tom nejsou lesy v zahraničí tak zle jako u nás?

Ano. Nikde v okolních zemích to nepřivedli tak daleko jako my. Samozřejmě i ostatní evropské země prodělávají stejnou změnu klimatu; a samozřejmě i ony mají kůrovce a rozsáhlé kůrovcové těžby. Ale nikde to nepřivedli do takové kalamity, jako je to u nás. Stav lesů v České republice je prostě výsledkem dosavadní lesnické politiky.

LN Ta platí dodnes, že?

Ano. Jejím výsledkem byl lesní zákon, který stále platí. V Evropě se přitom už v devadesátých letech začaly prosazovat ekologické tendence, které se staly součástí evropské strategie. Evropská komise vydala takzvanou Zelenou knihu se seznamem doporučení, jakým způsobem by měly země nakládat se svými lesy. Českou odpověď na evropskou Zelenou knihu byla Dřevěná kniha. To mluví za vše.

LN Kdy přestala být v České republice ekologie sprosté slovo?

Myslím, že jím pořád ještě je. Zejména u některých politických představitelů. Zavedli jsme průmyslové lesnictví, průmyslové zemědělství i vodní hospodářství a teď je to všechno vidět. V lese

jsou desítky tisíc hektarů uschlého lesa, v zemědělství se neví, co s hrabošem, rybníkáři museli likvidovat kapry, protože ti měli infekční chorobu. To je všechno jeden a tentýž jev. Mění se podnebí a my opět reagujeme se zpožděním oproti zbytku Evropy. Lesnická politika a výkon hospodaření dosud neberou dostatečně na vědomí ekologickou stránku věci ani to, že v lese musíte předvídat sto let dopředu. Neplatí to ale jen pro lesní monokultury. Kapří monokultura je totéž jako smrková monokultura nebo řepková monokultura.

LN Takže za těch třicet let se nic nezměnilo?

V polistopadovém období a zejména v jeho druhé půli nebylo vidět vůli ke změně nebo vůli vzít na vědomí nové okolnosti, před kterými stojíme. A přitom už jsmě vlastně v nich, někdy dokonce až po uši.

LN Ani současná kůrovcová kalamita s tím nezahýbala?

Ale samozřejmě že ano, jenže to muselo dojít až do současné kalamity a obrovských finančních ztrát. Prevence a myšlení směrem dopředu tady ale dosud neexistovaly. Teprve teď se to konečně za-

číná měnit. Od roku 2021 by mělo platit, že jedna plodina by se měla pěstovat maximálně na třiceti hektarech. A u Lesů ČR končí kritizovaná Dřevěná kniha, připravuje se nová strategie, která by se aspoň z části měla vrátit k dřívějšímu modelu hospodaření, jenž spočíval v kombinaci výkonu hospodaření ve vlastní režii, možnosti poskytnout pracovní příležitosti živnostníkům na venkově a zadavatelského způsobu hospodaření. Teď ale stále ještě závisíme na těžebních firmách.

LN Co zásadního nám v nových vyhláškách a nově chystaných opatřeních stále chybí?

Bylo by potřeba zpracovat úplně novou koncepci nakládání s lesem, která by les nechápala jako majetek na manipulaci, ale jako objekt veřejného zájmu. Celá krajina je prostor veřejného zájmu, se kterým by se mělo nakládat tak, aby nedocházelo k jednostrannému vyčerpání zdrojů.

Dnes jsme v podstatě v pozici rozvojové země – pěstujeme suroviny, vyvážíme je do zahraničí a odtud přivážíme zpracované potraviny a výrobky. Do nedávné doby se od nás vyváželo přes polovinu surového dřeva do zahraničí bez jakékoliv přidané hodnoty. Pro naši potřebu vyrábíme jen asi třicet procent potravin. Poláci devadesát, Rakušané přes sedmdesát. Je dobré přemýšlet globálně, ale je potřeba jednat lokálně.

LN Měl by být les pod ústavní ochranou stejně, jako se o to snaží politici s vodou?

Nevím, jestli to bude muset dojít tak daleko. Záleží na politickém přístupu. Treba Nizozemsko ukazuje, že to není potřeba. Už v sedmdesátých letech si tam zpracovali vizi, jakou krajinu by chtěli mít. Tehdy tam měli obrovské rozlohy polí a pastvin a jen málo volné zeleně. Když jsem tam působil, přišli jsme s návrhem, že by se do krajiny mělo vrátit asi čtyřicet tisíc hektarů zeleně, lesa, aleji a podobně. Vláda to přijala a zařadila do zákona. Do roku 2008 se podařilo takto obnovit dvacet tisíc hektarů zeleně. Když přišla finanční krize, program se jen pozastavil, nikoliv zrušil. Nakonec se vypracoval znovu, s návrhem obnovit dokonce až sto tisíc hektarů zeleně. Tomu se říká koncepční přístup.

LN Co by mělo být gros nové koncepce, případně nového lesnického zákona?

Příprava nového lesního zákona potrvá ještě pěkných pár let, upravit se tedy musí i současný zákon. Nový přístup nakládání s lesem by měl stát na rovnováze tří dimenzí: přírodních podmí-

nek, ekonomiky a sociálně-kulturních okolností. Lesy dělají krajinu krásnější, je s nimi spojena spousta historických souvislostí. Už Karel IV. se zabýval tím, jak se mají u nás obhospodařovat lesy. My bychom měli v těch třech bodech stanovit rovnováhu, od ní se odvíjí lokální a regionální identita lesa. V každé oblasti jsou lesy jiné, jinak vypadají a fungují v Krkonoších, jinak na Českomoravské vrchovině, jinak v jižních Čechách. Teď lesy obhospodařujeme jako jeden celek, pro který platí všechny předpisy stejně, i když lokální podmínky, zájmy a význam lesa jsou přitom odlišné.

LN S čím dalším vedle ekonomické dimenze jsme to přehnali?

S přemírou různých předpisů. Už staří Řekové věděli, že ke správnému řízení státu stačí jeden zákon. Naše státní správa produkuje nezměrné množství předpisů. Státní správu je potřeba zreorganizovat. Majiteli lesa by se měla dát možnost les smysluplně obhospodařovat podle platného zákona a dalším a dalším vydáváním předpisů to nekomplikovat.

Zlepšit by bylo třeba i financování českého lesnického výzkumu, jiné země do něj investují mnohem více peněz. A především pak jeho výsledky lépe využívají pro formulování zásad státní správy a způsobu hospodaření. Důležité je také plánování, což platí stejně pro lesy jako pro zemědělství i jiné obory. V Německu už mají například zavedené alternativní způsoby plánování a hospodářské úpravy lesů. I v této oblasti má české lesnictví zpoždění.

LN Kdy se dá český les dohromady?

Naše lesy nebudou v pořádku do doby, než budou ty tři zmíněné dimenze v rovnováze. Bude to trvat velmi dlouho. I když prosadíme zakládání smíšených nesejnových lesů, stále budou dorůstat dnešní mladé smrkové porosty. Se smrkovými monokulturami se tak budeme potýkat ještě mnoho let. Mezitím musíme mít jasno v tom, jaké lesy chceme mít a jak s nimi chceme nakládat. A musíme to vědět co nejdříve.

Novou koncepci lesního hospodářství musíme postavit na skutečnosti, že přesně nevíme, jak se bude dále vyvíjet klimatická změna. Musí to být tedy koncepce velice flexibilní, ne jeden předpis, přes který nepojede vlak. Za posledních třicet let nebylo vedení českého lesnického sektoru schopné změny, nepřipouštělo ji. Ten, kdo na to upozorňoval, byl prohlášený za ekologického teroristu. Kam jsme se s tímto přístupem dostali, je vidět všude kolem.